

מראי מקומות - בבא מציעא ע"ה

רבית ליכא איסור אלא על המלוה, אלא דדחה דאין הלשון מוכח כן, דשפיר יש לאוקמי' על המלוה.

(ג) לא יאמר אדם לחבירו הלויני כור חטין וכו'- כ' הריטב"א בשם הגאונים והרמב"ם, דמתני' מיירי בשיש לו, ואפ"ה קתני רישא דאסור ללוות סאה בסאה לזמן קבוע, ולא התירו אלא בדאיכא תרתי, שיש לו, ובלא קביעות זמן, או שיצא השער ואין לו, ובלא קביעות זמן (ודוקא בסאה בסאה, אבל בסאה ביותר מסאה, אסור לעולם). ודוקא בתורת הלואה, אבל בתורת זבני, מותר לפסוק אפי' בקביעות זמן היכא שיש לו או שיצא השער. אולם הביא ממורו שחולק על שי' זו, וס"ל דרישא מתני' מיירי דוקא כשאין לו, אבל היכא שיש לו, מותר ללוות סאה בסאה בפירות, אפי' בקביעות זמן, וע"ש מש"כ עוד בזה.

(ד) זו דברי הלל, אבל חכמים אומרים לויס סתם ופורעים סתם - פרש"י, שלא החמירו לדקדק באיסור סאה בסאה כ"כ. וע' באגרות משה (יו"ד ג', הל' רבית קס"ב, הע' ל') שכ' דלא מחשבי אינשי להלואות קטנות המצויות כאלו דככר בככר ובכ"ג בחשבן שיוי כסף בכלל, לומר בשעת הלואה שלותה להם איזה שוה כסף, ובשעת תשלומין לומר ששלמו להם שויות כך וכך, אלא דכל חשבונם על משקל הלחם לבד, כאילו לא הי' כלל ענין שויות כסף, אלא רק על ענין איכותה וכמותה, וא"כ אין שייך בזה ענין של יוקר וזול כלל. וכל זה לשי' רש"י, אבל תוס' (ד"ה וכדברי) כ' דמחלי אינשי דבר מועט ונותנים בתורת מתנה (וע"ש באג"מ איך שביאר דעת הרמ"א ע"פ שי' רש"י). וע' ברשב"א שכ' בשם ר' האי גאון דהמעלה של ככר הוא דלא בעינן שער שבשוק, שאע"פ שאין לזה יש לזה, מידי דהוה אזבל כל ימות השנה. עוד כ' בתוס' ר' פרץ דבחטין יש רגילות שישתנה השער, אבל בככר וכדו' אינו רגיל שישתנה השער שלהם בתוך כך.

(א) אם לא קצץ, הוזלו נוטל חטיו, הוקרו נותן דמיהם - כ' הריטב"א, "פי', דמתניתא תרתי קתני, שאם קצץ דמים בשער שבשוק שיתן לו דמים כאותו שער, ואפי' יוזלו רשאי ליטול דמים שקצץ כיון שפסק כן, אבל אם לא קצץ והוזלו, אינו נוטל אלא חטיו, והכי קאמר, שאם לא קצץ, הוזלו נוטל חטיו ואינו רשאי ליטול דמים כשעת הלואה, ואם הוקרו נותן לו דמיהן בלבד שהיו שוין באותה שעה ולא יותר, וידו על התחונה, וכן הלכתא". וע' במחנה אפרים (רבית כ"ז), שהביא מש"כ המהרי"ט דהיכא דלוה סאה בסאה והוזלה, אם נתן הלוה להמלוה מה שהי' הסאה שוה מעיקרא, עובר משום רבית. וכ' המחנ"א דאיכא למידק, דהא מה שנותן לו אי"ז משום אגר נטר, אלא שלא יפסיד המלוה מה שהלוה לו, ולכאו' י"ל דאי"ז רבית. ומה דאמרי' כאן דאם הוזלה נותן לו חטיו, י"ל דאי"ז מחמת דיני רבית, אלא משום דיני הלואה, דהיינו דאינו חייב ליתן לו טפי מזה, וה"ק, אע"פ שאם הוזלה מחזיר לו סאה, דאינו חייב להחזיר לו אלא סאה דוקא, אפ"ה אם הוקרה נותן לו דמים, משום דאיכא משום רבית. אולם הוסיף דמדברי הריטב"א הנ"ל משמע כדברי המהרי"ט.

(ב) לא יאמר אדם לחבירו הלויני כור חטין ואני אתן לך לגורן - פי' תוס', דחיישינן שמא תתייקר אע"פ שאז אין רגיל להתייקר. וע' בריטב"א (מד: ד"ה תסתיים) דכ' דלכאו' משמע מהגמ' שם דאיסור סאה בסאה הוא כבר בשעת הלואה, ואע"פ דאפשר דלא יהי' רבית, כיון דאפשר דיוקירו ואתי לידי אבק רבית אסור משעת הלואה. אלא דכ' דאינו אסור אא"כ מתנה שישלם סאה ממש אפי' אם יוקירו, אבל בלא"ה מותר, רק דצריך ליתזהר שלא לשלם יותר ממה שהי' שוה בשעת ההלואה (וע' בהגהות בהוצאת מוה"ק שם, שהביא חולקים על זה) [ולכאו' זה תלוי במח' מחנ"א ומהרש"ם שהבאנו לעיל דף ס', ויש לעי'. עוד יש להעיר דלפי הריטב"א לכאו' י"ל דמה דאמרי' לעיל בעמוד זה דאם לא קצץ וכו', מותר לכתחלה לעשות כן, ויש לעי'.] והוסיף דלכאו' לשון הגמ' שם משמע דהאיסור ג"כ על הלוה, ולכאו' זה ק' למה שאמר מורו דבשום אבק

ולכן שפיר אמרי' דמותר לו לאדם להלוות לבני ביתו.

(ט) **אומר אדם לחבירו נכש עמי ואנכש עמך** וכי' - ע' בחוות דעת (קס"ב, י"א) דביאר דמה דלא אמרי' דהוי כסאה בסאה דאסור, מבואר בש"י הראב"ד שהוא משום דנחשב כיש לו. והחוו"ד עצמו פי' דההיתר הוא משום דלא נשתנה השער ברוב שנים, וא"כ אין כאן חשש של סאה בסאה.

(י) **ולא יאמר לו נכש עמי ואעדור עמך, וכי' -** הק' הט"ז (יו"ד קס"א, א'), הרי קיי"ל דשכירות אדם דינו כעבד לענין דאין בו אונאה, וכשם שעבדים אין להם אונאה, כך שכירות אדם אין בו אונאה. וא"כ, נימא ה"ה לענין רבית כן, דאין שייך רבית בשכירות כמו שאין שייך בעבדים. ותי' דאה"נ, מדאורייתא אין שייך רבית בשכירות, ומדרבנן החמירו, וכמו שהחמירו לענין שבועה, דמשביעין שבועת היסת על קרקע ועבדים (וע"ש שביאר למה באונאה לא אמרו כן, ואכ"מ).

(יא) **יש רבית מוקדמת ויש רבית מאוחרת - ע' בשו"ע** (יו"ד ק"ס, ו') שכ' דאסור ליתן לו דורון קודם ההלוואה בשביל שהלווה או אח"כ משום שהלווה. וכ' הרמ"א דכל זה דוקא אם הוא מפרש להדיא דעושה כן בשביל המעות, אבל בסתם מותר, אם לא דהי' מתנה מרובה, דאז אף בסתם הוי כאילו פירש שהוא לשם הלוואה. וע' בש"ך (שם, י') דכנראה נקט דכ"ע מודו דהיכא דמכוינ לרבית אסור, וכל הנדון בין הפוסקים הוא מתי אמרי' דדעתו הי' לרבית, וצידד דאולי כל הפוסקים לא נח' לדינא, והכל לפי הענין. אולם בחי' רעק"א שם השיג עליו, וכ' דודאי איכא שיטות ראשונים (הרא"ש והטור) דס"ל שהכל תלוי באם מפרש או לא, ואפי' אם מתכוין לרבית שרי, וכל האיסור רק במתנה מרובה דמוכחא מלתא כמו שפירש.

(יב) **כיצד, נתן עיניו ללוות הימנו והוא משלח לו** וכי' - ע' בט"ז (יו"ד ק"ס, י"א) שהק' מכאן על שי' הראשונים (הובא ברמ"א שם) דס"ל דרבית ע"י שליח מותר, לפי שלא בא הרבית

(ה) **וכדברי בית הלל אף משום רבית - הק' תוס' הרא"ש**, מאי רבית איכא, והלא השני כשהוא פורעו, מתוך קפדנותו הוא מדקדק שלא יתן לו יותר ולא יבואו לידי רבית. ותי' דמ"מ, פעמים שהוא בוש להראות שהוא מקפיד, ומוותר קצת, ואעפ"כ הוא מקפיד בלבד, הלכך הוי רבית.

(ו) **וכדברי ב"ה אף משום רבית - הק' בתוס' ר' פרץ**, הא במתני' אסרי ב"ה אף בסתם, והכא קאמר דדוקא כשהם מקפידים, אבל לא בסתם. ותי' דמתני' מיירי בסתם בני אדם, שהם מקפידין, אבל הכא מיירי בסתם חבורה, וסתם חבורה אינם מקפידין, ומש"ה מצריכין דוקא כשהן מקפידין.

(ז) **ת"ח מותרים ללוות זה מזה ברבית, מ"ט, מידע ידעי דרבית אסורה, ומתנה הוא דיהבו אהדדי - הק' הספר התרומות** (מ"ו, ד', ב'), הרי כל תינוק של רבו יודע זה דרבית אסורה, ולכן יהי' כל ישראל ת"ח לענין זה. וביאר בשם תוס' דמי שאינו ת"ח לא דייקי כולי האי ונותנין אותה בתורת רבית, ולכן שפיר הוי ת"ח דוקא. ועוד הביא מיש מפרשים דמה דאמרי' דמידע ידעי, אין הביאור כפשוטו דידועים דרבית אסור, אלא דמלבד ידיעת האיסור צריך ליתן דעתו לתת ולמחול מתנה ומחילה גמורה כראוי בלב שלם ובלא הערמה, שזה אינו אלא בת"ח מועטין שהן גדולים בחכמה ויראת שמים. עוד הביא תי' אחר, דמיירי ברבית מאוחרת, דכיון שהוא מדרבנן, ויודעים ת"ח שהוא מדרבנן ולא אתו לאחלופי ברבית קצוצה, לכן שפיר יש להתיר להן ליתן רבית מאוחרת נמשמע אפי' אם באמת מכיון לשם רבית, מ"מ כיון שהוא מדרבנן, האם אסרו והם התירו. ולפי תי' זה, יצא דרך ברבית מאוחרת מותר לעשות כן, אבל לא ברבית קצוצה. אולם ע' במאירי שכ' דאף ברבית קצוצה מותרת. וע"ע ברמב"ן דנקט דצריכים שניהם, המלוה והלוה, להיות תלמידי חכמים.

(ח) **מותר לו לאדם להלוות בניו ובני ביתו ברבית** וכי' - פרש"י בשבת (קמ"ט, :), וכ"כ הריטב"א (כאן) דמיירי בבני ביתו הסמוכים על שלחנו, דכיון דהכל משלו אין כאן רבית דאורייתא,

(טז) **אפי' דיבור אסור** - לענין אמירת "יישר כחך", "תזכו למצוות", "תודה", וכו', ע' **בברית יהודה** סוף פרק י"א לפרטי דינים.

(יז) **מנין לנושה בחבירו מנה ויודע שאין לו שאסור לעבור לפניו** - כ' **המנחת חינוך** (ס"ז, א') דלכאור' האיסור הוא אם למעשה אין לו, וא"כ אם המלוה מסופק אם יש לו ללוה, יהי' אסור לתבעו, משום ספק דאורייתא לחומרא. אלא דהק' דמלשון **השו"ע** (חו"מ צ"ז, ב') משמע שהאיסור הוא דוקא אם יודע שאין לו. וביאר, דאפשר דלא אסרה התורה כלל אם אינו יודע, כי אין אדם יודע מטמנותיו של חבירו, וא"כ נמצא דברוב פעמים לא יהי' יכול לתבעו, ע"כ לא אסרה התורה אלא בידע ודאי דאין לו.

(יח) **כל מי שישי לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום ולפני עור וכו'** - כ' **הריטב"א במגילה** (כח:) דזהו ממדת חסידות. וע' **בדברי מלכיאל** (ד', קל"ו, ד"ה והנה בזמה"ז) שכ' דמה שאין נזהרים היום בזה, י"ל ע"פ הריטב"א, והביא ראיה לדבריו מסוגיין, דר' אשי בחן רבינא באיסור זה, ואם הי' איסור גמור, א"כ מה ס"ד דר"א דרבינא יעבור על איסור זה, מ"ש מכל איסורים דרבנן, כמו בשר עוף בחלב, וכדו', אע"כ משום דאי"ז איסור גמור אלא מדת חסידות, ולכך שפיר בחן רבינא בזה.

(יט) **ומלוה אותן בלא עדים** - הק' **הלחם משנה**, הרי אף אם ילוננו בעדים עובר משום לפני עור, שהרי יטעון פרעתי, והמלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים. ותי' דמש"כ **רש"י** שעולה על לבו לכפור, אין הכוונה דברשע עסקי', שיכפור במזיד, אלא חיישינן שאם לא ילוהו בעדים, ישכח הדבר שהלוהו וישבע, ולפי דעתו הוא אמת, שהרי אינו נזכר, אבל כשיש עדים, אע"פ שלא יזכור, על כרחו יפרע ולא ישבע.

(כ) **נתי מר סהדי ונכתוב כתבא** - כ' **הריטב"א**, דמדלא כ' הגמ' שיכתוב לו בכתב ידו, אלא שיכתוב לו שטר בעדים, יש להביא ראיה שאם הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו

מהלוה להמלוה, ולא אמרי' שלוחו של אדם כמותו, דאין שליח לדבר עבירה. ולכאור' ממתני' כאן מפורש להיפוך, דאף ע"י שליח אסור. וכ' **הנקודות הכסף** שם דלק"מ ממתני', דהא כל ההיתר הוא רק כשהלוה ע"י שליח, אבל כאן ההלוה עצמו הי' מהמלוה להלוה.

(יג) **שאסור להקדים לו שלום** - הק' **הריטב"א ישנים** (סוף סח:), לשי' דס"ל דכל האיסור אבק רבית הוא רק על המלוה ולא על הלוה, א"כ מהו האיסור להקדים לו שלום, הרי משמע דהאיסור הוא על הלוה, ואינו אלא אבק רבית, והניח בצ"ע. וע' **בנאות יעקב** (סי' ל') שג"כ הק' כן מעצמו, והוסיף דאין לומר דהאיסור הוא מהא דספי איסור לאינשי, דהא כיון דאין שייך שהמלוה לא יקבל השלום, א"כ נמצא דלא עביד מידי דאיסורא, וא"כ לא הכשילו הלוה כלל. וע"ש שהביא לתרין מהבית הלוי דמה שאסרו חז"ל אבק רבית רק על המלוה, היינו משום דס"ל דכדי שלא יבואו לידי רבית דאורייתא, סגי לאסור אחד מהם, ולכן אסרו המלוה. אבל כאן, דכל האיסור שייך אך ורק להלוה, א"כ כדי שלא יבואו לידי איסור דאורייתא היו צריכין לאסור הלוה.

(יד) **עוברים משום לא תתן, וכו'** - הק' **התוס' הרא"ש**, למה לא נקט המשנה גם לא תשיך, דאי' בגמ' דהלוה עובר עליו, והניח בקו'. וכ' **השטמ"ק** בשם **הראב"ד**, דמה דלא נקט לא תשיך, היינו "לפי שלא רצה לשנות אלא אותם שכולם במלוה, והא דאמר אביי מלוה עובר בכולן, בכל השנויים במשנתנו קאמר".

(טו) **ת"ל נשך, כל דבר אשר ישך, אפי' דיבור אסור** - לכאור' משמע מכאן דרבית דברים הוי מדאורייתא. אולם ע' **בספר התרומות** (מ"ו, ג', י"ג) שכ' "וכן אסרו חכמים שלא יאמר המלוה ללוה, דע אם בא איש פלוני ממקום פלוני, וכדגרסי' באיזהו נשך, ר"ש אומר יש רבית דברים, וכו'", מבואר מדבריו שהוא רק מדרבנן. אולם ע' **בברית יהודה** (פרק י', אות ג') שכ' דלמרות דמשמע מרוב פוסקים שהוא מדרבנן, אולם יש דס"ל שהוא דאורייתא, כ"כ **מהמקור מים חיים** בשם **הריב"ש**, וגם הביא **שהשער דעה** ס"ל כן, ועוד.

נאמן לומר פרעתי, וכשי' הגאונים והרמב"ם
[ולכאור' נראה מזה דלא כדברי הלחם משנה הנ"ל, דלדבריו אין זה ענין לנאמנות, אלא להזכיר להלוה שלוח, ולזה ודאי סגי בכתב ידו].
אלא שדחה דדלמא לא הי' לו פנאי לכתוב עכשיו, אלא דסהדי חזו השתא, וכתבי שטרא במוצאי שבת או ליומא אחרי.

כא) כש"כ מר דטריד בגירסי', אשתלי, וגורם קללה לעצמי- כ' המהר"ם שי"ף דלא אמר לי' משום לפני עור, דלא שייך זה רק אם יכפור, ובחזקת זה לא הוי ר' אשי בעיני רבינא, רק פן ישכח ונעלם ממנו, והוא לא ידע, ויהי' גורם קללה לעצמו [ולכאור' זה ג"כ דלא כהלחם משנה הנ"ל, דביאר דכל הסברא דלא יכפור הוא משום שמא ישכח ויכפור, ולא שיכפור במזיד].

כב) איכא דאמרי דביש לי' בהאי מתא, וכי- הק' המהרש"א, מה ענין זה לקונה אדון לעצמו. וכ' דאולי אין כוונת הגמ' לומר דזה פירוש אחר בקונה אדון לעצמו, אלא שהוא נכלל במה דאי' לעיל דצועקין ואינן נענין, דאפשר דבמקום אחר יהא נענה, דהא קיי"ל דשינוי מקום מקרע גזר דינו של אדם. אבל החתם סופר ביאר הגמ' כקונה אדם לעצמו כן, דמשנה מקום משנה מזל, ומזל של אדם היינו שר של אדם. וא"כ, כיון דמקום זה אינו טוב לו, ע"כ הוא משום דמזלו אינו טוב לו, וא"כ נמצא דקונה אדון זה לעצמו, שר של זה המקום (וכ' דגם להיפוך כן, אם מקום זה טוב לו, אין לו לזוז ממקום זה בלי טעם הגון).